УДК 37.09

І. В Тимків, М.Я.Нагірняк
м. Львів, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЛЮДИНИ ЯК СУБ'ЄКТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Зміцнення і утвердження Української держави потребує вирішення надзвичайно важливого і невідкладного завдання – виховання свідомого громадянина й патріота рідної землі. У контексті формування національної системи освіти особливого значення набуває розв'язання виховних завдань: формування особистості українця, українського духу і національної свідомості. Ще К. Ушинський писав: "Виховання повинно просвітити свідомість людини, щоб перед очима лежав ясний шлях добра".

Істотною ознакою розбудови національної системи виховання є повернення до духовної культури народу, його ідеалів. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.) наголошує, що головним завданням виховання є: "…набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування у молоді особистісних рис громадян Української держави".

Кожен народ творить свою систему виховання, яка відповідає характерним рисам його народності. У процесі виховання формується характер людини, а "…характер і є саме той грунт, в якому корениться народність". Саме національний характер народності вносить в кожну систему виховання чітку виражену відмінність, яка зумовлюється національними особливостями характеру кожного народу: мова, побут, етнос, звички та обряди, національний моральний етикет, народний гумор тощо. Правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, індивідуальність, яка цінує свою національну й особисту гідність, совість і честь.

Нині, спираючись на національно-виховні традиції народу, поступово відроджується національна система виховання, яка враховує такі особливості

сьогодення, як перехід України до ринкових відносин, відродження всіх сфер життя українського суспільства і процес розбудови незалежної держави.

Які ж компоненти синтезують соціальний досвід народу? Це насамперед, сума людських знань, історія поколінь, релігія, народна творчість, мистецтво, культурні досягнення, загальноприйняті норми поведінки тощо. Саме народність є тією силою, яка рухає стержневу основу виховання, адже народне – це кришталево чисте, правдиве, високоморальне, глибоко гуманне, вічне і завжди сучасне. Загальнолюдські цінності – плоди життєвої педагогіки, вирощені кількома поколіннями народу. Народна педагогіка є джерелом педагогіки-науки. Як кваліфікована медицина спирається на народну, як вершини світового мистецтва своїми коріннями глибоко сягають у народну основу, так і професійна педагогіка починається з народної творчості. Отже, виховання – це діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду; планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності.

Одним із засобів втілення в життя ідей народного виховання є рідна мова. Усі прихильники національної системи виховання вважали її важливим засобом виховання патріотизму. “Мова народу, - писав К. Ушинський, - кращий, що ніколи не в’яне і вічно знову розпускається, цвіт усього її народного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат – весь той глибокий, сповнений думки й почуття, голос рідної природи, який гучно лунає в любові людини до її інколи суворої батьківщини, який виразно відбивається в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів.”. На основі рідної мови найефективніше формується національна психологія, світогляд, самосвідомість та інші компоненти духовності народу. “Скільки я знаю мов, стільки разів я людина”, - говорить народна мудрість. Та

багатство, втілене в скарбниці мов інших народів, лишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси.

Основні компоненти національного виховання: родовід, родина, родичі, рід, родинознавство, народ – ці однокореневі поняття супроводжують людину упродовж усього життя, розкривають її ідейну, моральну, духовну сутність, природу, логічну послідовність основних етапів формування людини. Від роду до народу і нації – такий природний шлях розвитку кожної людини, формування її гуманістичної суті, патріотичної спрямованості, національної самосвідомості, повноцінності, громадянської зрілості.

З історії родоводу починається історія рідного народу. Українська система виховання ґрунтується на фактах, відомостях, наукових знаннях історії Батьківщини – України. Вивчаючи історію України, вихованці глибоко засвоюють першоджерела, витоки духовності рідного та інших народів, які здавна живуть на території нашої держави. Вітчизнознавство починається із краєзнавства історичного, етнографічного, географічного, фольклорного, літературного, релігійного. Беручи активну участь у багатогранній краєзнавчій роботі, можна прилучитися до героїки минулих епох, трудових подвигів, справ і традицій дідів-прадідів, їхнього подвижництва в ім’я вільного життя.

В основі понять “народ”, “нація” лежать стійкі і віковічні традиції – трудові, моральні, естетичні та ін. Традиції, звичаї й обряди об’єднують минуле і майбутнє народу, старші і молодші покоління, інтегрують етнічну спільність людей у високорозвинену сучасну націю.

Отже, національне виховання – це виховання на культурно-історичному досвіді народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій виховній мудрості. Національне виховання є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання. Таке виховання забезпечує етнізацію молодого покоління як необхідний і невід’ємний складник їхньої соціалізації. Національне виховання духовно відтворює в дітях рідний народ, увічнює в підростаючих поколіннях як специфічне самобуття, що є в кожній нації, так і загальнолюдське, спільне для

всіх націй світу. Науково обґрунтоване, правильно організоване національне виховання відображає історичну ходу народу, перспективи його розвитку.

Література

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти. Зб. Міносвіти, 1996. – № 13.
3. Фіцула М. М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль : “Навчальна книга – Богдан”, 1999.
4. Чепіль М. Формування національної свідомості української молоді Галичини (1848-1939 рр.) : Навчальний посібник / М. Чепіль. – Дрогобич : “Коло”, 2005. – 540 с.
5. Щербань П. Формування духовної культури особистості / П. Щербань. – К., 2002.